

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

NIBIO RAPPORT | NIBIO REPORT

VOL.: 2, NR.: 104, 2016

Skjøtselsplan for artsrik naturbeitemark Kuhavna på Jomfruland, Kragerø kommune, Telemark

Oppfølging av utvalgt naturtype artsrik slåttemark

ELLEN SVALHEIM

NIBIO

Skjøtselsplan for artsrik naturbeitemark i Kuhavna Jomfruland, Kragerø kommune, Telemark Oppfølging av trua naturtype naturbeitemark.

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

ELLEN SVALHEIM

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKT NR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
15.11.2016	2 (104) 2016	Åpen	1310271	2015/1768
ISBN-NR./ISBN-NO:	ISBN DIGITAL VERSJON/ ISBN DIGITAL VERSION:	ISSN-NR./ISSN-NO:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:
978-82-17-01702-8	Versjon nr	2464-1162	23	0

OPPDRAUGSGIVER/EMPLOYER:

Oppdragsgiver Fylkesmannen i Telemark

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Kontaktperson Trond Eirik Silsand

STIKKORD/KEYWORDS:

Artsrik naturbeitemark, skjøtselsplan

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

kulturlandskap

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Kulturmark er en trua naturtype jf. Norsk rødliste for naturtyper. På oppdrag for Fylkesmannen i Telemark registrerte Ellen Svalheim, NIBIO, vegetasjonen i Kuhavna på Jomfruland i Kragerø kommune i juni 2016. Disse registreringene er lagt til grunn for denne skjøtselsplanen. Biofokus har tidligere avgrensa to verdifulle naturtyper innen skjøtselsplanområdet i Kuhavna, begge med verdi B-viktig. Denne verdien er fastholdt etter re-registrering i 2016, og det ble i samarbeid med grunneier utarbeidet skjøtselsplan for denne lokaliteten i oktober 2016.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Telemark

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Kragerø kommune

STED/LOKALITET:

Kuhavna på Jomfruland

GODKJENT /APPROVED

KNUT ANDERS HOVSTAD

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

ELLEN SVALHEIM

FORORD

Denne skjøtselsplanen er utarbeidet etter samme oppsett som skjøtselsplanmal for Handlingsplan for slåttemark.

Generell del gir en brei beskrivelse av naturbeitemark, med generelle skjøtsels- og restaureringsråd. Spesiell del omhandler lokaliteten Kuhavna på Jomfruland, Kragerø kommune ut fra artsfunn og vegetasjonsbeskrivelser med konkrete råd for skjøtsel av disse.

Arbeidet er utført på oppdrag fra Fylkesmannen i Telemark. Takk til Fylkesmannen for et interessant oppdrag.

Landvik 15.11.16

Ellen Svalheim

INNHold

1	GENERELL DEL	5
1.1	Naturbeitemark.....	5
1.2	Utbredelse.....	5
1.3	Status og påvirkningsfaktorer	6
1.4	Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle naturbeitemarker	6
1.4.1	Skjøtsel.....	6
1.4.2	Restaurering.....	6
2	KUHAVNA, JOMFRULAND, KRAGERØ.....	8
	REFERANSER.....	22

1 GENERELL DEL

Naturbeitemark er grasmark med langvarig hevd i form av husdyrbeite, og liten grad av gjødsling og jordbearbeiding. Naturtypen forekommer i hele landet og finnes i mange ulike utforminger. Den har et høyt mangfold av karplanter, sopp og virvelløse dyr. Utnyttelsen av utmark til husdyrbeite var mye vanligere for 50-60 år siden og naturbeitemark er en naturtype i sterk tilbakegang. Naturbeitemark er viktig levested for mange rødlistede arter.

1.1 Naturbeitemark¹

Husdyrhold i Norge kan spores vel 4000 år tilbake. Den langvarige utnyttelsen av utmarka har resultert i naturtyper med et høyt mangfold av karplanter, sopp, insekter og andre virvelløse dyr. Naturbeitemark er grasmark som er påvirket av langs tids beite og som karakteriseres av lavvokst vegetasjon dominert av urter og gras. Trær og busker mangler eller forekommer bare spredt. Til forskjell fra kulturbeite er naturbeitemark ikke, eller i bare liten grad, gjødslet, pløyd og tilsådd. Artssammensetningen er derfor karakterisert av arter som naturlig forekommer i området og den varierer etter markas innhold av næringsstoffer og fuktighet. I tillegg er det en stor regional variasjon knyttet til klimatiske forskjeller. Hevden spiller en viktig rolle, dvs. hvilke dyreslag som beiter, beitetrykk, tidspunktet for beiting og beitehistorikk.

Forskjell i kalkinnhold i grunnen er en viktig årsak til variasjonen i artssammensetning for både sopp og karplanter. Karplantemangfoldet er størst i naturbeitemark på kalkrik grunn i lavlandet, der særlig kalktørrenger har et høyt artsmangfold. Det samme gjelder tørrbakker i dalstrøk på Østlandet. Viktige naturbeitemarker for sopp ser ut til å følge et litt annet mønster, da artsrike beiter med høy forekomst av rødlistede sopparter kan forekomme både på kalkrik og kalkfattig grunn, men engene har oftest en lang beitehistorie. Dessuten er det stor variasjon fra kyst til innland og fra lavland til fjell.

I beitemark finnes vanligvis flere næringskrevende arter på grunn av dyras gjødsling, og tråkkplanter er vanlig. Naturbeitemark er gjerne mer tuet og steinete enn slåttemark. Innslag av busker, beitetolerante gras, samt giftige eller piggete arter er typisk.

Mange tidligere slåttemarker blir nå beitet. Det er også vanlig å la dyr beite på slåttemark om våren og høsten. Det er derfor glidende overganger mellom slåttemark og naturbeitemark, og typene har de fleste arter felles.

1.2 Utbredelse²

Naturbeitemark er vidt utbredt over hele Norge fra kysten til lavalpin sone. I dag er typen vanligst i region er med mye husdyrhold, for eksempel øvre dalstrøk på Østlandet, i Trøndelag og på Vestlandet. Det er særlig i de artsrike områdene rundt Oslofjorden, langs kysten i sør og i dalstrøk østafjells på kalkgrunn man finner naturbeitemark med mange rødlistede karplanter. Viktige lokaliteter for rødlistede sopparter finnes blant annet i sterkt oseaniske beiter på Vestlandet (for

¹ Teksten er hentet fra Bratli, H. 2010.

² Teksten er hentet fra Bratli, H. 2010

eksempel Bømlø), i Rogaland (på kalkgrunn i Rennesøy – Kvitsøy) og i høyereliggende dalstrøk i Sør-Norge (Gudbrandsdalen – Oppdal).

1.3 Status og påvirkningsfaktorer³

De viktigste negative påvirkningsfaktorene i naturbeitemark er gjengroing og intensivt bruk av beitearealene. Tidligere var husdyrhold vanlig over hele landet og typen har gått sterkt tilbake som følge av opphør av beite med påfølgende gjengroing. I sentrale jordbruksstrøk er omlegging til mer intensiv drift med gjødsling, sprøyting og oppdyrking til kornproduksjon og kunsteng typisk. I tillegg er typen utsatt for nedbygging.

1.4 Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle naturbeitemarker

1.4.1 Skjøtsel⁴

Beste måten å skjøtte ei gammel artsrik naturbeitemark på, er å følge opp den tradisjonelle driftsformen, uten tilført gjødsel og med fortsatt beite. Det tradisjonelle utnyttelsen har variert fra sted til sted avhengig av driftsform og tilgang på dyreslag. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Helst bør en bruke samme dyreslag som har beitet området før.

Hest og sau beiter mer selektivt enn storfe, og derfor kan det vokse spesielle arter på slike beiter som ikke vil tåle overgang til storfebeiting. At sau beiter selektivt betyr på den andre siden at den ved å plukke ut spesielle arter også kan gjøre stor skade i områder som tidligere har vært beitet av andre husdyr. Det er derfor viktig å være oppmerksom på forekomsten av sjeldne arter. Sambeiting gir generelt god utnytting av beitet og har derfor også gjerne en bra skjøtselseffekt.

Det er viktig at beitebelegget er tilpasset bæreevnen i området og formålet med skjøtselen. Hvis beitet skal opprettholde en verdifull flora, og et høyt biologisk mangfold, bør beitepresset ikke være for sterkt. Størst mangfold oppnår en gjerne på beitemark der beitebelegget er såpass moderat at en får områder med ulikt beitetrykk.

For lavt beitetrykk fører på den andre siden til dårlig avbeiting, voksende strøskikt, dominans av mer næringskrevende arter og utarming av den lyskrevende floraen. Naturbeitet bør være godt nedbeitet når beitesesongen er slutt. Beitetiden må tilpasses den lokale tradisjonen.

1.4.2 Restaurering

Når det gjelder restaurering av naturbeiter som er i gjengroing og utvidelse av eksisterende beiteareal er det viktig å ikke sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en greier å følge opp med skjøtsel i ettertid.

³ Teksten er hentet fra Bratli, H. 2010

⁴ Mye av teksten er hentet fra Norderhaug et al

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får en følelse med hvor omfattende de ulike tiltaka er, og hva en kan forvente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark, dette for å unngå skader på undervegetasjonen og er samtidig lettvinnt for å få så lav stubbe som mulig. Rydding i snø kan være noe mer tungvint, mindre busker og oppslag kan også ryddes på sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samlet i bladene.

I naturbeiter som *ikke* har vært tresatt er det ikke noe poeng å sette igjen noe særlig med trær. Gamle styvingstre må imidlertid spares. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan og få stå, og sett gjerne igjen selje for humlene om våren og frukt bærende trær til fugler og andre dyr.

Etter hogst er det spesielt viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samla sammen og brent på egne steder, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spredd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska rask- og storvoksen konkurransesterk vegetasjon. Oppflising og spredning av flis i området er av samme grunn ikke å anbefale. Flisa må i tilfelle samles opp og fraktes vekk fra området.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringen som frigjøres fra de døde røttene til trær og busker som har blitt ryddet vekk. Dette gir en gjødselseffekt som lett forårsaker oppvekst av uønska nitrogenkrevende arter (som for eksempel bringebær, brennesle). Gradvis gjenåpning er derfor viktig. Gjødslingseffekten sammen med økt lysinnstråling fører gjerne også til en del etterrenning eller lauvoppslag. Ulike dyreslag beiter lauvoppslag på ulikt vis. Enkelte ammedyraser, saueraser (gammel norsk sau, spelsau) samt geiter beiter ofte ungt lauvoppslag, mens hester, norsk hvit sau (NKS), og norsk rødt fe (NRF) i mindre grad beiter på lauvet. Gamle husdyraser derimot beiter ofte godt ned lauv og busker. De første beitesesongene etter gjenåpning kan det derfor være nødvendig å gå over området og rydde gjenstående lauvrenninger.

Osp og or sprer seg ved rotskudd, og rydding kan i mange tilfelle føre til utstrakt renning. Disse kan det derfor lønne seg å ringbarke (sokke). Det bør da skjæres et fem cm bredt band rundt treet nedanfor nederste greina. Det er viktig at snittet er så dypt at all barken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff helt sikkert er brutt. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre somre må de døde trea fjernes.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle, mjødukt eller liknende går normalt ut etter noen år med beiting. Spesielt om området beites av storfe. Benyttes sau eks vår og høst kan det imidlertid lett bli stående igjen felter med dårlig beiting av slike områder. Det anbefales derfor å rydde bringebær-, brenneslekratt med jevne mellomrom og helst fjerne biomassen etterpå. Mange beitedyr beiter imidlertid tørka brennesle, i motsetning til frisk levende brennesle. Ev. gjenstående, ubeita felt med einstape (bregne) kan slås ned med kjepp. På denne måten fortsetter bregna med å transportere næring fra røttene, og utarmer så rotsystemet sitt.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på DNs hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

2 KUHAVNA, JOMFRULAND, KRAGERØ

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)								
Navn på skjøtselsplanområdet: Kuhavna					Kommune Kragerø	Områdenr.		
ID i Naturbase BN00093021 og BN00092984		Registrert i felt av: Ellen Svalheim (NIBIO)			Dato: Befaring 28.06.2016			
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) <p>Det er avgrensa to verdifulle naturtyper innen skjøtselsplanområdet i Kuhavna; BN00093021 naturbeitemark og BN00092984 kalkskog. Videre grenser skjøtselsplanområdet ut mot sjøen mot avgrenset verdifull lokalitet BN00044539 bløtbunnsområder i strandsonen. I Artsdatabanken ligger det inne registreringer på 18 rødlista fugler og ei rødlista plante observert innen området, se under arter s 10.</p> <p>Det er tidligere foretatt en rekke registreringer på Jomfruland bl.a. i forbindelse med disse oppdragene:</p> <p>Thylén, A. 2012. Naturtypekartlegging i Kragerø kommune 2011. BioFokus-rapport 2012-15. ISBN 978-82-8209-200-5. Stiftelsen BioFokus. Oslo</p> <p>Thylén, A., Reiso, S., Solvang, R. 2012. Forvaltningsplan for Jomfruland landskapsvern-område. Fylkesmannen i Telemark, miljøvernavdelingen.</p> <p>Svalheim, E., 2014. Haganestranda, Jomfruland, Kragerø kommune. Skjøtselsplan for et større, kulturavhengig sandstrand og strandengkompleks. Bioforsk rapport 133/2014</p> <p>Svalheim, E., 2014. Havstrandeng nord for Tårnbrygga, Jomfruland, Kragerø kommune. Skjøtselsplan for et større kulturavhengig strandengkompleks. Bioforsk rapport 132/2014</p>						Skjøtsels-avtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovednaturtype jf DN hb 13: D04 naturbeitemark, 65 % andel D05 hagemark 30% og G05 strandeng og strandsump 5%				Vegetasjonstyper jf Fremstad 1997/utforming DN hb 13: naturbeitemark (D04) beiteprega strandeng (G05), dyneeng (G03), tangvoll (G06) brakkvannssump(G08), fukteng (D09), hagemark D05, kystfuruskog (F12), svartorsumpskog (F06) og sand- og grusstrand (G04).				
Verdi (A, B, C): BN00093021-B-viktig BN00092984-B-viktig				Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Det ble tatt bilder ved befaringen sommeren 2016				
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Beite m storfe er opphørt for noen år tilbake. Det foregår gåsebeiting nær stranda.		
< 20 m	X	God		Slått				Torvtekt
20 – 50 m		Svak	X	Beite	X			Brenning
50-100 m		Ingen		Pløying				Park/hagestell
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling				
		Dårlig		Lauving				

OMRÅDEBESKRIVELSE

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG

Skjøtselsplanområdet ligger på gården Vestre Saltverksmyra, gnr 29 bnr 9,15, på vestsiden av Jomfruland i Kragerø kommune. Avgrenset område består av arealet innforbi sandstranda i Kubukta sør for Djupodden. Området er vestvendt og heller svakt ned mot sjøen og sandstranda i Kubukta fra campingplassen i nordøst. Området strekker seg sør til Kjempebrønnen.

Jomfruland er en del av det store raet og er i all hovedsak bygget opp av løsmasseavsetninger fra istiden i form av både naken rullestein og finere materiale som sand og leire. Grunnfjell stikker opp bare på enkelte mindre arealer på øya. Berggrunnen innen skjøtselsplanområdet består av båndgneis som er overdekket av et lag med sandig og noe kalkrik morene, pga innhold av skjellfragmenter.

Jomfruland har månedsmiddeltemperatur for februar måned (kaldeste måned) på $-2,1^{\circ}\text{C}$, og månedsmiddeltemperatur i juli (varmeste måned) på $16,5^{\circ}\text{C}$. Gjennomsnittlig årstemperatur er $6,9^{\circ}\text{C}$. I normalperioden (1960-1990) var nedbørnormalen 952 mm per år, med april som tørreste måned (49 mm) og oktober som våteste (125 mm) (www.met.no).

Figur 1. Rød avgrensning viser skjøtselsplanområdet i Kuhamna, 67 daa, på Jomfruland. Grønn skravur viser allerede avgrensede naturtypelokaliteter. Innen skjøtselsplanområdet forekommer BN00093021; naturbeitemark og BN00092984; kystfuruskog. Ortofoto er hentet fra www.gardskart.no

Naturtyper/utforming; Skjøtselsplanområdet i Kuhavna på gården Vestre Saltverksmyra er meget variert og består av mange naturtyper. De åpne arealene består av i hovedsak naturbeitemark (D04) på sandgrunn med tidligere beita både tørrere lågurteng og fuktig middels næringsrik eng. Det forekommer ellers beiteprega strandeng (G05), dyneeng (G03), tangvoll (G06) og brakkvannssump/dam (G08/D09). Spesielt de fuktigere typene viste i 2016 forfallstegn med gjengroing. Etter opphør av storfebeite har beitetrykket avtatt men de tørreste og mest strandnære områdene beites relativt omfattende av gjess. I sør er det hagemark (D05) med kystfuruskog (F12) (mineralrik sandfuruskog) og svartorsumpskog (F06) på gamle strandavsetninger. Skogen er fortsatt relativt åpen og bærer preg av tidligere storfebeiting. Ut mot sjøen er det sand- og grusstrand (G04).

Arter: I de åpne naturbeitearealene ble det i slutten av juni 2016 registrert ti tyngdepunkter for semi-naturlig eng (jf DN-liste av november 2014): Dette er gulmaure, sølvmore, vill-løk, småengkall, blåfjær, engfiol, dunhavre, smalkjempe, gulaks og engfiol. Det som imidlertid i størst grad gjør området interessant er den store variasjonen med strand-, fukteng- og tørrere sandpåvirka vegetasjon samt en hagemarksprega sandfuruskog.

På strandengarealene ble det registrert bl.a. gåsemure, strandarve, saltsiv, strandbalderbrå, tunarve, klustersvineblom, åkertistel, tangmelde, strandrug. På driftevoll innforbi vokser bl.a. strandbalderbrå, havsivaks, tiggersoleie, mjødurt, iris, strandkvann, klourt, gåsemure, torskemunn, åkersnelle, brennesle, høymol, kvassdå. I dynepregede bakarealer er det mye sandstarr og gulmaure, ellers forekom vanlige arter som engsyre, skogkløver, grasstjerneblom, ryllik engkvein og rødsvingel. På tørrere områder mindre prega av gjengroing forekommer bl.a. vill-løk, blodstorknebb, strandnellik, sølvmore, storblåfjær, smalkjempe, øyentrøst, småengkall, hvitkløver, dunhavre, tirilltunge, gulaks, stemorsblom, fuglevikke, tepperot, sauesvingel, sylsmåarve, småsyre, engfiol, engfrytle, hårsveve, bitterbergknapp, sammen med gjengroingsarter som bjørnebær og åkertistel. Ved det mindre sumpområdet innforbi stranda vokser bl.a. kattehale, gulldusk, myrhatt, havsivaks, iris, saltsiv, slåtestarr, klourt, mannasøtegras, ryllsiv, trådsiv, skjermesveve, fjæresivaks.

Skogen i sør preges av høye til dels gamle furutrær og ellers svartorklynger ut mot sjøen og i fuktområdene. Ellers forekommer einer, noe bjørk, hassel, rogn, og i busksjiktet slåpetorn og krossved. Feltsjiktet består av bl.a. kratthumbleblom, gjøksyre, hvitveis, blåveis, skogfiol, skogsalat, smyle, bjørnebær, vivendel, teiebær, markjordbær, maiblom, skogfiol, skogsalat, sau-/geittelg, korsknapp. Lengst i sør i skogen/hagemarka har feltsjiktet mer engpreg med engrapp, gulaks, engkvein, ryllik, markjordbær. Mens lengst nordvest i skogen er det mer gjengroing i feltsjiktet med bjørnebær og vivendel.

Av svartelista arter forekom rynkerose og tinnved ned mot strandenga spesielt i sør. Ellers beiter kanadagås innen området.

I Artsdatabanken gis opplysninger om at knollsoleie ble registrert her i 2011 av BioFokus. Videre er det registrert hele 18 rødlista fugler i tilknytning til området; storspove (VU), teist (VU), gulspurv (NT), taksvale (NT), hettemåke (VU), fiskemåke (NT), makrellterne (EN), stjertand (VU), ærfugl (NT), sjørre (VU), hønsehauk (NT), myrhauk (EN), alke (EN), gjøk (NT), lercefalk (NT), jaktfalk (NT), horndykker (VU), toppdykker (NT). BioFokus kartla beitemarkssopp i 2011 og beskriver naturbeitemarka til å ha relativt gode forekomster av beitemarkssopp med totalt ca 12 arter, hvorav engridderhatt er rødlista (NT). BioFokus (2011) skriver videre at brakkvannsdammen er et verdifulle våtmarksmiljø med nokså stor verdi for rastende våtmarksfugl av gressender, vadefugl og spurvefugl som steinskvetter, erler og piplerker. Tornirisk (NT) hekker i buskmarkene her.

Området er ellers en potesielt god insektbiotop med variert og urterik tørreng (med varm sandholdig jord) og med fukteng/myr-vegetasjon.

Figur 2. Etter at storfebeitet opphørte er de fuktigere og næringsrike tangvoll arealene i forfall med høyvokste gras og urter som høymole, åkertistel, sølvbunke, brennesle. Foto tatt fra nord mot sørøst 28.06.16 Ellen Svalheim.

Figur 3. I de tørrere sandprega lågurtengene innenfor vokser mye gulmaure, sandstarr, strandnellik, ryllik mm. Foto Ellen Svalheim 28.06.16

Figur 4. Tangvoll med bl.a. mye tangmelde og gåsemure. Foto Ellen Svalheim 28.06.16

Figur 5. Fuktigere forsenkning nær stranda med havsivaks. Foto Ellen Svalheim 28.06.16

Figur 6. I de gåsebeita, tørrere områdene vokser bl.a øyentrøst, hvitkløver strandnellik, sølvmure, smalkjempe, småengkall, storblåfjær, tirilltunge (se også foto nedenfor). Foto 28.06.16.

Figur 7. Lav engvegetasjon på de tørrere sandholdige områdene nær stranda, med mange av artene nevnt over. Foto Ellen Svalheim 28.06.16

*Figur 8. Våtengvegetasjon rundt dammen her med mye myrhatt og gåsemure.
Foto Ellen Svalheim 28.06.16.*

Figur 9. Fra tørrengareal vest for dam, midt i skjøtselsplanområdet. Også her er det artsrikt med en rekke tørrengarter bl.a dunhavre, strandnellik, gulmaure, blodstorknebb, sølvmure, storblåfær mm. Foto Ellen Svalheim 28.06.16.

Figur 10. Fra sandfuruskogen i de sørøstre delene av skjøtselsplanområdet. Her forekommer relativt storvokst, vindpint, grov kystfuruskog. Det forekommer også flere grove svartorklynger i skogen. Nær stranda vokser bl.a. strandrug og hundegras i undervegetasjonen. Skogen er ellers åpen og hagemarksprega. Foto Ellen Svalheim 28.06.16.

Figur 11. Fra sandfuruskogen i Kuhavna. Undervegetasjonen preges av at beite har opphørt med forekomst av vivendel, bjørnebær, teiebær, roser, einer, hundegras. Foto 28.06.16 Ellen Svalheim

Figur 12. Det går flere stier gjennom skjøtelsesplanområdet som forbinder Vestre Saltverksmyra med hyttene langs Hovedveien. Her fra et åpent engprega område mellom skogsteigene med furuskog helt i sørøst. Dette området er ikke så artsrikt som tidligere viste tørrengområder, og er heller ikke inkludert i naturtypelokaliteten. På enga vokste imidlertid relativt mye gulaks. Foto Ellen Svalheim 28.06.16.

Figur 13. Det forekommer endel rynkerose, svartelista art med SE-svært høy risiko, på strandenga sør i skjøtelsesplanområdet. Foto Ellen Svalheim 28.06.16

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Tidligere bruk:

Leif Ove Aasvik forteller at Kuhavna inklusive furuskog har tradisjonelt blitt brukt til storfebeite. Beiteperioden var fra ca 15. mai til ut i oktober. Generelt gjelder for uthavnene på Jomfruland at beiteperioden er fra 15.mai til 15.oktober.

Ferskvann til dyra finnes bl.a. i Kjempebrønnen helt sør i området.

På Vestre Saltverksmyra var det vanlig at kuene ble sluppet ut i Kuhavna etter kveldsmelkinga. Det var melkekuer på Vestre Saltverksmyra fram til 2001, da beita 10 kuer i området daglig. Området var da godt nedbeita, med også god nedbeiting rundt dammen forteller Leif Ove Aasvik. Etter 2001 har det ikke vært holdt husdyr/beitedyr på gården.

Det ble svakt gjødsla med noe husdyrmøkk og kunstgjødsla i deler av området for ca 20 år siden. Men generelt har Kuhavna ikke-, eller i liten grad blitt gjødslet.

Det går ei åpen dreneringsgrøft fra jordet i øst og ut mot sjøen. Denne er ikke forbundet med dammen.

Nåværende bruk:

Etter at det blei slutt med storfe i 2001 på Vestre Saltverksmyra, har Kuhavna kun blitt sporadisk beitet av ungdyr og hester fra naboeiendommer. Beitetrykket har gått ned og arealene preges i dag av forfall. De tørreste og strandnære områdene beites noe av gås (i hovedsak grågås).

Leif Ove Aasvik har rydda noe i oppslag og kratt de siste årene, spesielt inne i skogen og i kantsoner. Det er rydda i rosebusker, einer, bjørnebær, hassel og andre lauvoppslag. Men Aasvik forteller det er vanskelig å hindre ytterligere forfall uten at en setter i gang med mer organisert husdyrbeite igjen. Han er derfor interessert i å få gjenopptatt beiting i Kuhavna, fortrinnsvis med storfebeite, eventuelt i samarbeid med hest. Han mener at eventuelt gjenopptatt beiting ikke vil være i konflikt med camping- og badegjester på stranda.

I første omgang ønsker han å låne dyr fra naboer. På sikt kan det være at han selv skaffer seg beitedyr.

KULTURMINNER:

Kjempebrønnen ligger i en bakke ned mot sjøen helt i sør i Kuhavna. Her er det gravd ut et større hull som kommer ned på leire, og som det kommer ferskvann opp fra. Det er ukjent hvor gammel brønnen er. Det strekker seg et lengre steingjerde som skille mellom jordene inn forbi og Kuhavna.

SKJØTSEL OG HENSYN

Generelt bør beiting gjenopptas i Kuhavna. Det vil også være bra for det biologiske mangfoldet om gamle og råtnende trær ikke hugges men at de fikk være i området, og at skogen på sikt kan få bli gammel. Se skjøtselsplan.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Skjøtselsplanområdet med naturbeitemarka og hagemarka i Kuhavna på Vestre Saltverksmyra er en del av det forholdsvis intakte sand/strandlandskapet som dekker strendene på nesten hele vestsiden av Jomfruland.

Skjøtselsplanområdet inkluderer to verdifulle naturtyper og grenser inn mot en tredje. Hele Jomfruland er et utvalgt kulturlandskap og området ligger derfor innen dette. På Jomfruland finnes også Jomfruland landskapsvernområde og Sandbakken naturreservat med store kulturlandskapsverdier.

Jomfruland utgjør et helhetlig og variert kulturlandskap med en relativt stor variasjon mellom ulike kulturmarkstyper som; beitesskog og hagemark i bruk, slåttemarker, naturbeiter, beita strandenger. Lokalitetene ligger tett og mange er preget av artsrike vegetasjonssamfunn. Det er to aktive bønder med husdyr som holder deler av landskapet på øya i hevd.

De avgrensede naturtypelokalitetene i Kuhavna bør derfor ses i sammenheng med annet artsrikt kulturavhengig areal på Jomfruland.

Videre forekommer kulturelementer som gamle rydningsrøyser, steingjerder og en åpen brønn som også er viktig for biomangfoldet på stedet.

VERDIBEGRUNNELSE:

Begge de avgrensede lokalitetene beholder verdi B- viktig.

Etter befaring i juni 2016 fastholdes verdien og avgrensningene for de to naturtypene BN00093021 og BN00092984.

Kubukta (BN00093021). Relativt stor lokalitet med stor variasjon av utforminger med hensyn til vannmetning / tørkeutsatthet, samt avstand til sjøen. Her finnes sandholdige, varme tørrenger til fuktengvegetasjon rundt dam, og mer skyggetålende hagemarksvegetasjon samt tidligere beita driftevollvegetasjon. Det er tidligere registrert relativt mange arter av beitemarkssopp, samt en rekke rødlista fugler og ei rødlista karplante innen området. Det holdes som sannsynlig at det finnes trua insektsarter i området, eks tilknyttet de varme sandområdene. Forfallet har imidlertid kommet lengre siden forrige registrering og området trenger sårt beiteskjøtsel. I nord strekker lokaliteten seg utenfor skjøtselsplanområdet, dvs eiendommen til Leif Ove Aasvik. Det anbefales at beiting gjennomføres også på det utenforliggende arealet om grunneierne her ønsker det.

Kubukta Ø BN00092984 Lokaliteten er vurdert som viktig (B) da lokaliteter med slike kystnære sandfuruskooger er sjeldne i Telemark. Det er et potensial for funn av rødlistede arter innenfor lite undersøkt grupper som sopp og insekter. Skogen er preget av tidligere biting og har et åpent preg.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtselsplan: 18.10.2016	UTFORMET AV: Ellen Svalheim	FIRMA: NIBIO		
Gnr/bnr. 29/9, 15	AREAL (nåværende): 67 daa	AREAL etter evt.restaurering: 67 daa	Del av verneområde? Nei	
Kontakt med grunneier/bruker (ev /informant). Før opp tidsperioder, ev datoer. Gjennom skjøtselsplanprosessen (juni 2016 t.o.m. oktober 2016) har det vært holdt kontakt med grunneier Leif Ove Aasvik.		Type kontakt (befaring, tlf, e-post med mer) Telefonkontakt, e-postveksling, og befaring i felt. Leif Ove Aasvik har hatt skjøtselsplan til gjennomsyn og drøfting før ferdigstilling.		

MÅL

Hovedmål for det kulturavhengige biomangfoldet i Kuhavna:

Det er et hovedmål at storfebeiting skal gjenopptas i Kuhavna. Og gjennom dette restaurere, og på sikt holde i hevd, kulturavhengig, verdifullt biomangfold. Det er et hovedmål at tilstanden skal bedres slik at forfallspreget stoppes og reverseres. Konkret innebærer dette ekstensiv beite innen avgrensa skjøtselsplanområde uten tilførsel av gjødsel utenfra. Kantsoner og arealer preget av forfall skal restaureres og holdes vedlike og problemarter bekjempes. Det er videre et mål å ivareta variasjonen fra våtere/fuktigere til tørrere areal, med robuste populasjoner av semi-naturlige- og strandengarter.

Konkrete delmål:

- Rydde oppslag av lauv og annet kratt som hindrer beitedyra fra å beite gjengrodde areal. Ved rydding bør kvist samles sammen og brennes. De samme brannflekkene bør brukes år etter år. (Hvis fliskutter benyttes, skal flisa kjøres vekk og ikke komposteres i området, da dette regnes som næringstilførsel og kan true mangfoldet.)
- Om mulig svi daugras i beitet på våren.
- Manuelt fjerne høymole før blomstring hvert år til den blir borte. Høymolen bør puttes i sekk og destrueres.
- På sikt fjerne rynkerosebuskas fra strandengene.

Ev. spesifikke mål for sjeldne eller rødlista arter; Det er ønskelig at framtidig skjøtsel tilrettelegger for økt utbredelse og god variasjon av fuktengartene samt for andre tyngdepunktarter knytta opp mot naturengene, strandengene og sandfuruslogen (se under arter, s 10).

AKTUELLE TILTAK:	Prioritering (år)	Ant daa	Kon-troll: (Dato)
<p>Generelle tiltak innen lokalitetene:</p> <p>Det skal <i>ikke</i> gjødsles med tilført husdyr- (både tørr- og våt møkk/gylle) eller kunstgjødsel innen lokaliteten. Det må ikke kjøres med tunge kjøretøy som kan skade og pakke jordsmonnet ytterligere. Det bør ikke tilføres jord/masse utenifra som kan bringe inn offensive problemarter inn i lokaliteten. Hugst og uttak av ved/trær bør fortrinnsvis skje utenom vekstsesongen</p> <p>Aktuelle restaureringstiltak:</p> <p>Sviing- Det forekommer en del opplagra daugras innen området, spesielt i de fuktigere områdene. Om det er mulig ville det derfor være en fordel å svi daugras på seinvinteren/tidlig vår. Dette vil raskere gi et smakfullt beite, og lette spiringen av frøplanter fra engartene.</p> <p>Beitepussing: Om sviing ikke er mulig, kan en som et restaureringstiltak på høsten kjøre over høyvokst vegetasjon som beitedyra etter første beiteperiode ikke har beitet ned. Dette være seg tistler, bringebær, brennesle, lauvoppslag mm. Slik at beiteområdet «klargjøres» for bedre nedbeiting neste beitesesong. Beitepussing må ikke benyttes som årlig skjøtselstiltak, da det grønngjødsler. Bruk av lett traktor er viktig.</p> <p>Beiting med storfe- det er avgjørende å sette på beitedyr tidlig i sesongen, slik at skudd av grove arter kan forsøkes nedbeites på et tidlig stadium. Kanskje bør en vurdere et tidligere beiteslipp enn 15. mai de to første åra med gjenopptatt beite. Dette er selvfølgelig avhengig av sesongen og om det er noe å beite på.</p> <p>Det bør vurderes å sette opp nye solide gjerder spesielt i vest og mot campingen, ev må gjerder gås over og repareres.</p> <p>Fortsette og rydde i gjenstående busker og kratt, inklusive kratt rundt Kjempebrønnen slik at dyra sikres adgang til drikkevann.</p> <p>Aktuelle årlige skjøtselstiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slippe på storfe/ungdyr fra 15.mai og holde beitetrykket moderat gjennom vekstsesongen. Ev sambeiting med hest kan vurderes, eks på høsten for å sikre en god nedbeiting. • En må påse at beitetrykket ikke blir for hardt slik at vegetasjonsdekket får store åpne områder med tråkkslitasje. Dette kan i neste omgang føre til sandflukt fra de tørrere områdene. 	<p></p> <p>Tidlig vår 2017</p> <p>Høsten 2017</p> <p>Vår 2017, 2018, 2019</p> <p>Vår 2017</p> <p>2017-2020</p>	<p></p> <p></p> <p></p> <p></p> <p></p> <p></p>	<p></p> <p></p> <p></p> <p></p> <p></p> <p></p>
UTSTYRSBEHOV:			

OPPFØLGING:

Skjøtselsplanen skal evalueres innen, **5 år**:

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: **Insekter**

Tilskudd søkt år:		Søkt til:	
Tilskudd tildelt år:		Tildelt fra:	

Skjøtselsavtale parter:

Grunneier og Fylkesmannen

ANSVAR:

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen.

Grunneier i samarbeid med Fylkesmannen

REFERANSER

- Bratli, H. 2010. Naturbeitemark, høyt artsmangfold der natur og kultur møtes. Faktaark for hotspot-habitatet naturbeitemark fra ARKO-prosjektet, Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold. NINA/Skog og landskap. 2 s.
- Thylén, A. 2012. Naturtypekartlegging i Kragerø kommune 2011. BioFokus-rapport 2012-15. ISBN 978-82-8209-200-5. Stiftelsen BioFokus. Oslo
- Thylén, A., Reiso, S., Solvang, R. 2012. Forvaltningsplan for Jomfruland landskapsvernområde. Fylkesmannen i Telemark, miljøvernavdelingen.
- Svalheim, E., 2014. Haganestranda, Jomfruland, Kragerø kommune. Skjøtselsplan for et større, kulturavhengig sandstrand og strandengkompleks. Bioforsk rapport 133/2014
- Svalheim, E., 2014. Havstrandeng nord for Tårnbrygga, Jomfruland, Kragerø kommune. Skjøtselsplan for et større kulturavhengig strandengkompleks. Bioforsk rapport 132/2014

NOTATER

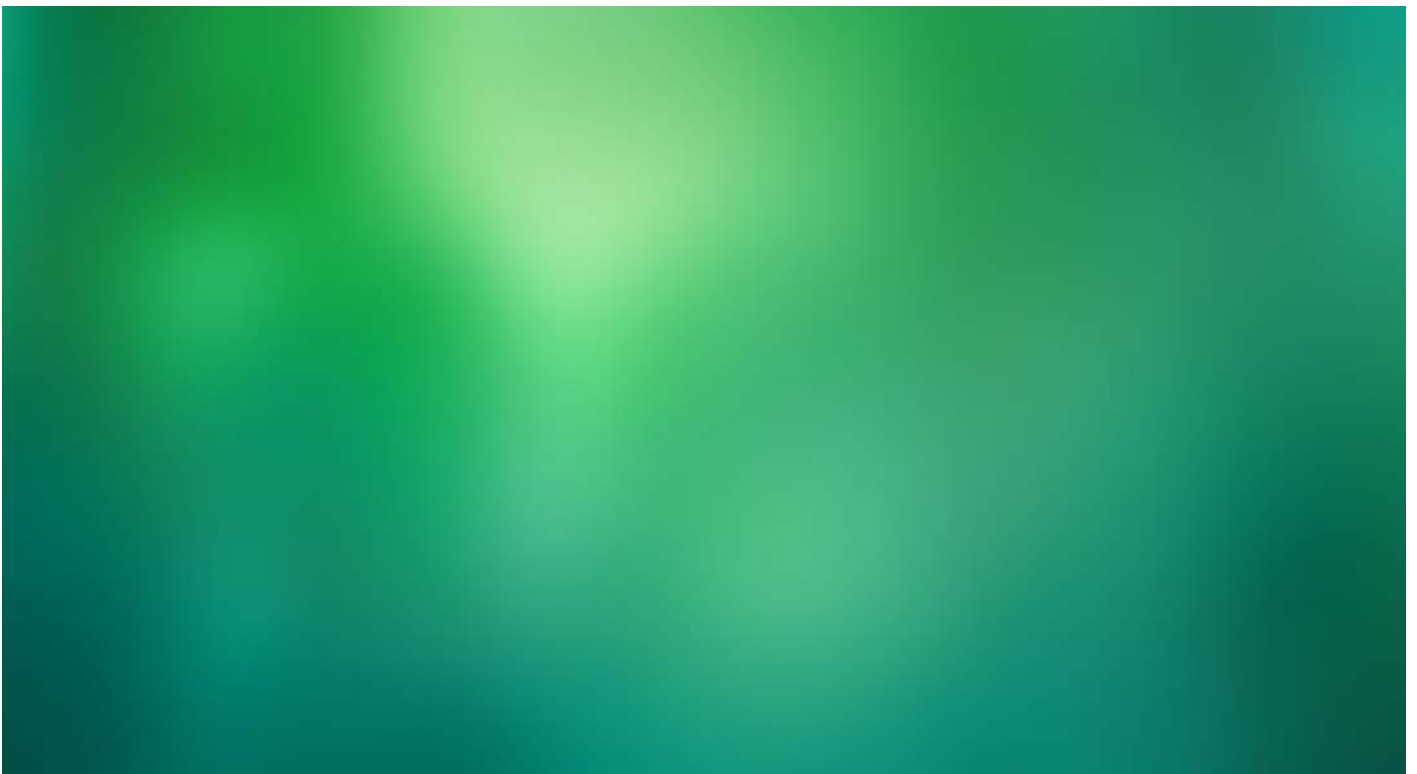
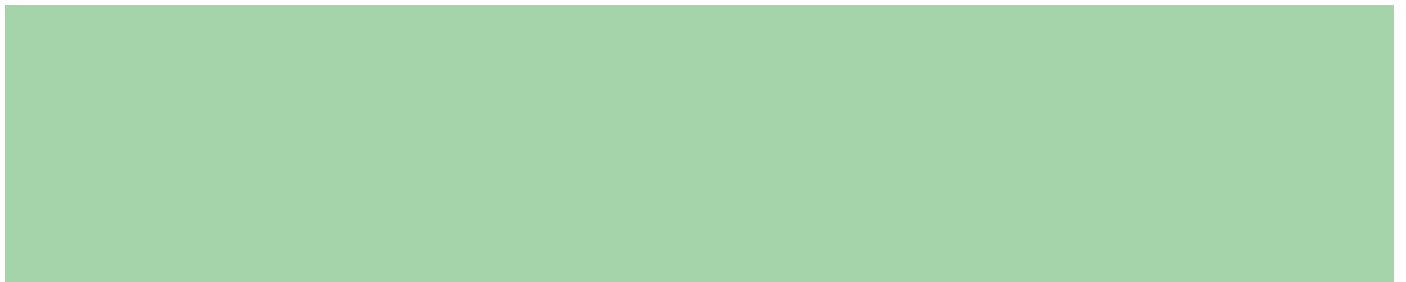

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.

Forsidefoto: Ellen Svalhiem

nibio.no